

ri bir özet olarak tanımlar; *Kitâbü'l-Kâmil* ile aynı eser olması muhtemeldir. 21. *Kitâbü'l-Mevâlidî'l-kebîr*. İbnü'n-Nedîm'e göre Ebû Ma'şer bu eserini tamamlamamıştır (a.g.e., s. 386). 22. *Kitâbü'l-Kâmil* (*Kitâbü'l-Mesâ'il*). İbnü'n-Nedîm'e göre müellif tamamlayamadığı bu eserine "el-Kâmil" veya "el-Mesâ'il" adını verecekti. İbnü'l-Kiftî ise bunu *el-Kâmil ve's-şâmil* adıyla zikretmektedir. 23. *Kitâbü'l-Cemhere*. İbnü'n-Nedîm, bu kitabın astroloji hakkında yaygın telakkilerin derlemesinden ibaret olduğunu söyler. Bu durumda eserin *Kitâbü Aslı'l-uşûl*'ün ikinci kısmının özgün şekli olduğu düşünülebilir. 24. *Kitâbü Hey'e-ti'l-felek ve'htilâfî tulû'ihî*. İbnü'n-Nedîm'den eserin beş fasıl üzerine düzenlenmiş olduğu öğrenilmektedir. 25. *Kitâbü Tefsîrî'l-menâmât mine'n-nücûm*. Adından, astrolojinin verilerine göre rüya tabiri yapan bir eser olduğu anlaşılmaktadır. 26. *Kitâbü'l-Emtâr ve'r-riyâh ve tağayyürî'l-ehviye*. Eserin ilk kısmı hava değişimleri, rüzgâr ve yağmurlarla ilgili olan meteorolojik astrolojiye, ikinci kısmı ise maddelerin değerleriyle ilgili olan paha astrolojisine dairdir. Bu kitabı, Ebû Ma'şer'in 5 Mart 832'de Nişâbur'da baktığı yıldız falının yorumu da eklenmiştir. 27. *Kitâbü Tebâ'i'i'l-büldân ve tevellüdi'r-riyâh*. Ebû Ma'şer bu çalışmasında muhtemelen, dünyanın değişik bölgelerinin aynı gökyüzünün altında bulunmalarına rağmen neden aynı zamanda farklı meteorolojik olaylara mâruz kaldıkları konusunu astrolojik açıdan incelemiştir. 28. *Kitâbü'l-Meyl fî tahvîli sini'l-mevâlid*. Eserde aynı zamanda doğmuş birçok canlı arasındaki farklar incelenmiş olmalıdır. 29. *Kitâbü fî büyûti'l-ibâdât*. Sâbiiler'in garip gezegen mâbedlerini tanır. *Kitâbü'l-Ülûf* ile aynı eser olduğu sanılmaktadır. 30. *Kitâbü İhtilâfî'z-zîcât*. Bu çalışmanın bazı bölümleri, David Pingree tarafından *The Thousands of Abû Ma'shar*'da (bk. bibl.) ele alınmıştır. 31. *Kitâbü Ahkâmî'l-mevâlid*. Bu eserin Ebû Ma'şer tarafından iki defa yazıldığı anlaşılmaktadır. İkinci eser, *el-Câmî'u's-Şahî*'nin üçüncü kısmında Sicî tarafından özetlenmiştir. 32. *Kitâbü Kırânâtî'l-kevâkib fi'l-bürûcî'l-işnâ aşer*. Farsça'ya da çevrilmiş olan eserde burçların her biri içindeki gezegen tertiplerinin etkileşimleri ele alınmıştır. 33. *Kitâbü'l-İhtiyârât 'alâ menâzili'l-kamer*. Aynı menzillerinden hareketle bir felâketi önlemek veya başarıyla sonuçlanması arzulanan bir teşebbüse girişmek için uygun zaman araştırmayı, geleceğin uğurlu veya uğursuz

özellikliğini tesbit etmeyi (ihtiyârât, heme-roloji) konu alan bu eserden başka İbnü'l-Kiftî bir de *el-İhtiyârât* adlı eserden söz etmektedir.

Bunların dışında kaynaklarda Ebû Ma'şer'in şu eserleri de zikredilmektedir: *Kitâbü'l-Kavâtîc 'ale'l-heylâcât*, *Kitâbü Zici'l-kırânât ve'l-ihtirâfât*, *Kitâbü'l-Evkât*, *Kitâbü'l-Evkât 'alâ işnâ aşeriyyeti'l-kevâkib* (*Kitâbü'l-Evkât* ile aynı eser olması kuvvetle muhtemeldir), *Kitâbü'l-Kedhudâ ve Kitâbü'l-Heylâc* (İbnü'l-Kiftî bu iki eseri *Kitâbü'l-Heylâc ve'l-kedhudâ* şeklinde tek kitap olarak zikretmektedir).

Ayın konumuyla ilgili *Flores de electionibus* ve *De electionibus lunae* adlı Latince kitapların asıllarının da Ebû Ma'şer'e ait olduğu ileri sürülmektedir. Dârü'l-kütübi'l-Misriyye'de onun adına kayıtlı *Ma'kâle fi'l-a'dâdî'l-mütehâbbe ve havâşşihâ* adlı beş varaklık risâlede meşhur Faslı mutasavvıf ve âlim İbnü'l-Bennâ'nın (ö. 721/1321) adından söz edilmesi, mevcut metnin ona aidiyetini imkânsız kılmakla birlikte bunun kendisine ait bir eserden alınmış parçanın yeniden kaleme alınmış bir versiyonu olması da muhtemeldir. Bu risâle Zeina Matar ve Oliver Kahl tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir ("A Treatise on the Amicable Numbers 220 and 284 Attributed to Abû Ma'shar al-Balkhî", *JSS*, XXIV/2 [1990], s. 233-243).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Ma'şer el-Belhî, *el-Medhalû'l-kebîr* (tıpkıbasım nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1405/1985, s. 33; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 386-387; Sâid el-Endelüsî, *Tabakâtü'l-ümem*, s. 65-66; İbnü'l-Kiftî, *İhbarû'l-'ulemâ*, s. 106-108; Suter, *Die Mathematiker*, s. 28-30; a.m.f., "Ebû Ma'şer", I, IV, 36; Brockelmann, *GAL*, I, 250-251; *Suppl.*, I, 394-396; J. Vernet, *Problemas bibliográficos en torno a Albumasar*, Barcelona 1952; Sartón, *Introduction*, I, 568-569; R. Lerner, *Abû Ma'shar and Latin Aristotelianism in the Twelfth Century*, Beirut 1962; D. Pingree, *The Thousands of Abû Ma'shar*, London 1968; a.m.f., *Abû Ma'shar: De revolutionibus natiuitatum*, Leipzig 1968; a.m.f., "Abû Ma'shar", *DSB*, I, 32-39; a.m.f., "Abû Ma'shar Balkî", *Elr.*, I, 337-340; Sezgin, *GAS*, V, 274-275; VI, 156-157; VII, 139-151, 328-329; Ullmann, *Die Natur und Geisteswissenschaften*, s. 316-325; Julius Lippeit, "Abû Ma'shar's Kitâb al-Ulûf", *WZKM*, IX (1895), s. 351-358; L. Thorndike, "Albumasar in Sadan", *ISIS*, sy. 45 (1954), s. 22-32; H. Hermelink, "Datierung des 'Liber introductorius' von Albumasar (Kitâb al-Mudhal al-Kabir von Abû Ma'shar)", *Sudhoffo Archiv*, sy. 46, München 1962, s. 264-265; J. C. Vadet, "Une défençe de l'astrologie dans le madhal d'Abû Ma'shar al-Balkî", *Annales Islamologiques*, V, Cairo 1963, s. 130-180; J. M. Millás, "Abû Ma'shar al-Balkhî", *El²* (İng.), I, 139-140.

MUAMMER DİZER

EBÜ MA'ŞER es-SİNDÎ

(أبو معشر السندی)

Ebû Ma'şer Necîh b. Abdurrahmân
es-Sindî el-Medenî
(ö. 170/787)

Megâzî müellifi ve muhaddis.

Menşei hakkında kaynaklarda çeşitli rivayetler zikredilir. Aslen Hindistanlı olduğu ve Sindî lakabını bu sebeple aldığı sanılmakta, Arapça'yı iyi telaffuz edemeyişi de buna bağlanmaktadır. Bir rivayete göre ise aslen Yemenlidir. Yezîd b. Mühelleb Yemâme ve Bahreyn'de Hâricî isyanlarını bastırdığı sırada esir alınmış, Mahzûm kabilesinden bir kadın veya Halife Mansûr'un kızı kendisini satın alarak âzat etmiştir. Torunu Hüseyin b. Muhammed'in bildirdiğine göre önceleri adı Abdurrahman b. Velîd b. Hilâl iken esir edilerek Medine'de satıldığı sırada onu Esedoğulları'ndan biri almış ve adını Necîh olarak değiştirmiştir. Daha sonra Ümmü Müsâ b. Mehdî tarafından satın alınıp âzat edilmiş ve böylece mirası Hâsimoğulları'na kalmıştır. Öte yandan onun Hanzale b. Mâlik oğullarından olduğu da belirtilmektedir. Fakat ailesi Hâsimoğulları'nın âzatlısı olarak anılmayı kendi soyuna tercih etmiştir. Ayrıca aslen Himyerli bir aileden geldiği ve hicrî 100 (718) yılında ölen ve sahâbi olduğu rivayet edilen Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf'i gördüğü de söylenir. Ebû Mishar Ebû Ma'şer'in siyahî olduğunu iddia etmişse de oğlu Muhammed beyaz ırktan geldiğini belirtmiştir.

Başta Abbâsî Halifesi Mehdî olmak üzere ilmî yönden pek çok kişinin dikkatini çeken Ebû Ma'şer'in okuma yazma bilmediği Yahyâ b. Maîn tarafından belirtilmektedir. Onun bu ilmî seviyesini, katıldığı meclislerde güçlü hafızası sayesinde elde ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim önceleri basit bir terzi iken megâzî haberlerini nasıl ezberlediği oğluna sorulduğu zaman oğlu Muhammed, babasının ilim tahsil ettiği hocasının meclislerine pek çok tâbiî katıldığını, bunların megâzî konularını kendi aralarında müzakere ederken onun bu haberleri ezberlediğini söylemiştir.

Halife Mehdî 160 (776-77) yılında Ebû Ma'şer'i Medine'den alıp Bağdat'a götürmüş ve kendisine 1000 dinar vererek yanında bulunmasını ve çevresindekilere ilim öğretmesini istemiştir. Ha-

yatının son on yılını Bağdat'ta geçiren Ebû Ma'ser, burada Abbâsî hânedanının ileri gelenlerinin teveccühünü kazanmıştır.

Hocaları arasında Muhammed b. Kâ'b, Saîd b. Ebû Saîd el-Makbûrî, İbn Ömer'in âzâtlısı Nâfi', İbnü'l-Münkedir ve Hişâm b. Urve gibi muhaddisler yer almaktadır. En meşhur talebeleri ise oğlu Muhammed, Leys b. Sa'd, Süfyan es-Sevrî, Abdurrahman b. Mehdî, Abdürrezzâk es-San'ânî, Saîd b. Mansûr ve Vâkıdî vb. âlimlerdir.

Ebû Ma'ser hadisten çok megâzî konusunda âlimlerin güvenini kazanmış, tarihçi olarak İbn İshak'tan daha üstün görülmüştür. Nitekim Ahmed b. Hanbel onun megâzî konularını iyi bildiğini söylemiş, özellikle Muhammed b. Kâ'b'dan naklettiği tefsirle ilgili hadislerle itibar edilebileceğini belirtmiş, diğer konulardaki rivayetlerinde ise çelişkiler bulunduğunu ifade etmiştir. Talebelerinden Hüseyim b. Beşîr, Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn ve Yezîd b. Hârûn kendisi hakkında övücü sözler söylemişler; İbnü'l-Medîni, İbn Maîn, Buhârî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî gibi muhaddisler ise onu zayıf saymışlardır. Ahmed b. Hanbel Ebû Ma'ser'den hadis nakletmiş, Buhârî ve Müslim ise rivayetlerine sahihlerinde yer vermemişlerdir. Abdurrahman b. Mehdî, Ebû Ma'ser'in bazan makbul, bazan makbul olmayan hadisler rivayet ettiğini, İbnü'l-Medîni ile Fellâs da Muhammed b. Kays ve Muhammed b. Kâ'b'dan naklettiği hadislerin sahih, Saîd el-Makbûrî, Hişâm b. Urve ve İbnü'l-Münkedir'den rivayet ettiklerinin ise yazmaya bile değmeyecek derecede zayıf olduğunu söylemişlerdir. Tirmizî onun hâfıza yönüyle tenkide uğradığını bildirmiştir.

Ebû Ma'ser 170 yılı Ramazan ayında (Mart 787) Bağdat'ta vefat etti, cenaze namazını Halife Hârûnürreşîd kıldırdı.

Eserleri. 1. *Kitâbü'l-Megâzî*. Bu kitabında Hz. Peygamber'in hayatını bütün safhalarıyla anlattığı kaydedilir. Günümüze ulaşmayan eserin bazı bölümleri Vâkıdî, İbn Sa'd ve Taberî tarafından intikal ettirilmiştir. 2. *Târîhu'l-İhulefâ*. Müellifin vefatına kadar meydana gelen hadiseleri kronolojik olarak nakleden bir eserdir. Taberî *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*'ünde günümüze gelmeyen bu kitaptan yer yer nakiller yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 418; Ahmed b. Hanbel, *el-İlel* (Koçyiğit), I, 161; II, 118; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VIII, 114; a.mlf., *ed-Du'afâ* (Zâ-yed), s. 119; a.mlf., *et-Târîhu's-sağir*, II, 159, 187; Nesâî, *ed-Du'afâ*, s. 242; Ukaylî, *ed-Du'afâ*, IV, 308-309; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 493-495; İbn Hibbân, *Kitâbü'l-Mecrûhîn*, III, 160-161; Dârekutnî, *ed-Du'afâ*, s. 242; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, XIII, 427-431; İbnü'l-Cevzî, *ed-Du'afâ*, III, 157; Yâkût, *Mu'cemû'l-büldân*, III, 267; İbnü'n-Nedîm, *Fihrist*, s. 142; Zehebî, *el-İber*, I, 258-259; a.mlf., *Mizânü'l-İtidâl*, IV, 246-248; a.mlf., *el-Muğnî*, II, 694-695; a.mlf., *A'lâmü'n-nübela*, VII, 435-440; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 234-235; İbn Hacer, *Tehzibü't-Tehzib*, X, 419-422; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 106; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 278; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, I, 35-36; Hediyyetü'l-ârifin, II, 489; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 207; Ziriklî, *el-A'lâm*, VIII, 328-329; Sezgin, *GAS*, I, 291-292; Şâkir Mustafa, *et-Târîhu'l-Ârabî ve'l-mü'errihân*, Beyrut 1983, I, 162-163; H. Suter, "Ebû Ma'ser", *IA*, IV, 36; J. Horowitz - F. Rosenthal, "Abû Ma'shar", *EI*² (İng.), I, 140.

SELMAN BAŞARAN

EBÜ MA'ŞER et-TABERİ

(أبو معشر الطبری)

Ebû Ma'ser Abdülkerîm
b. Abdissamed b. Muhammed
et-Taberî el-Kattân
(ö. 478/1085)

Kıraat ve tefsir âlimi.

Hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Taberistan'da doğduğu için Taberî nisbesi ve pamuk ticareti yaptığı veya bu işle uğraşan bir aileden geldiği için de Kattân lakabı ile anıldığı söylenebilir.

İlim tahsili için pek çok seyahat yapan Ebû Ma'ser et-Taberî, Mekke'de Ebû Abdullah Muhammed b. Hüseyin el-Kâ-

rezîni, Harran'da Ebû'l-Kâsım Ali b. Muhammed ez-Zeydî, Mısır'da Ebû'l-Abbâs İbn Nefis ve İsmâil b. Amr b. Râşid el-Haddâd'dan kıraat okudu. Râgib el-İsfahânî ve Ebû'l-Fazl er-Râzî de onun kıraat hocaları arasında yer almıştır. Ayrıca Ebû Ali el-Ahvâzî'den icâzet* yoluyla pek çok kıraat rivayet etti. Ebû Abdullah İbn Nazîf, Ebû'n-Nu'mân Tûrâb b. Ömer, Ebû't-Tayyib et-Taberî gibi âlimlerden hadis dinledi. Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsne'd*i ile Muhammed b. Hasan en-Nakkâş'ın (ö. 351/962) telif ettiği bir tefsir olan *Şifâ'ü's-şudûr*'u hocası Zeydî'den, *el-Keşf ve'l-beyân* adlı tefsiri de bizzat müellifi Sa'lebî'den rivayet etti. Kendisinden de Ebû Ali İbnü'l-Arcâ', Hasan b. Halef b. Belîme, Mansûr b. Hayr ve daha pek çok kimse kıraat okudu. Ebû Nasr Ahmed b. Ömer el-Gâzî, Ebû Bekir Muhammed b. Abdülbâkî el-Ensârî, İbrâhîm b. Ahmed es-Saymerî ve diğerleri ondan rivayette bulunmuşlardır.

Kaynaklarda muhakkik ve sika* bir âlim olduğu bildirilen ve Mekkeliler'in kıraat ustası olarak anılan Ebû Ma'ser et-Taberî, muhtemelen ilmî seyahatlerinden sonra yerleşip hayatının sonuna kadar yaşadığı Mekke'de vefat etti.

Eserleri. 1. *et-Telhîş fi'l-kırâ'âti's-semân*. 1039'da (1629-30) istinsah edilen bir nüshası Berlin'de bulunmaktadır (Staatsbibliothek, nr. 653, 81 varak). 2. *Kitâbü Sûkû'l-ârus*. Kıraate dair meşhur ve garîb 1500 rivayet ve tariki ihtiva ettiği kaydedilmekte olup Zehebî kitapta-ki rivayet ve tarikler 1500'ü bulacağı-ı sanmadığını söylemektedir (*Ma'rife-tü'l-kurâ'â*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 2500, vr. 152^b; yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, I, 518). 3. *el-Câmi' fi'l-ku-*

Ebû Ma'ser
et-Taberî'nin
*el-Câmi' fi'l-
kırâ'âti's-*
aşr
adlı eserinin
zahriyesi ile
baş tarafından
bir sayfa
(Süleymaniye Ktp.,
Hasan Hüsnü
Paşa, nr. 42, vr. 2*)

